

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КСЕНДЗУК ВАЛЕНТИНА ВІТАЛІЇВНА

УДК 657.22:005.334:336.745(043.3)

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АНАЛІЗ
ОПЕРАЦІЙ ХЕДЖУВАННЯ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Олійник Оксана Вікторівна,
Житомирський державний технологічний університет,
перший проректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Кузьмінський Юрій Анатолійович,
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку

кандидат економічних наук
Шуліко Андрій Олександрович,
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”,
доцент кафедри обліку і аудиту

Захист відбудеться “27” жовтня 2015 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103, ауд. 233.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103.

Автореферат розісланий “26” вересня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради, д.е.н., проф.

О.А. Лаговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зважаючи на складну економічну ситуацію в Україні все більше суб'єктів господарювання (незалежно від обсягів та галузі діяльності) наражаються на валютний ризик, здійснюючи валютні операції, операції експорту та імпорту на вітчизняних і міжнародних ринках товарів і послуг та фінансових ринках. Валютний курс є важливим інструментом економічної політики та фактором створення сприятливих умов для позитивної динаміки розвитку діяльності суб'єктів господарювання. Як показав аналіз даних архіву валютних курсів НБУ¹, економіка країни характеризується волатильністю ціни на іноземну валюту: станом на грудень 2008 р. курс долара США до гривні зріс на 52,48 %, що складає 2,65 грн.; протягом 2014 р. – на 88,36 % (7,06 грн.); за I півріччя 2015 р. – на 33,29 % (5,25 грн.). Такі негативні тенденції розвитку валютного ринку держави впливають на зовнішньоторговельний баланс. За даними Державної служби статистики України² за I півріччя 2015 р., в умовах нестабільності фінансового ринку, обсяги операцій експорту зменшилися в порівнянні з I півріччям 2014 р. на 33,62 %, що становить 11 398,7 млн. дол. США, а імпорт товарів і послуг – на 37,21 % або 11 626,6 млн. дол. США за відповідний період.

Розвиток ринку товарів і послуг, фінансового ринку характеризується можливістю трансферу ризиків (в т.ч. і валютних) окремо від реальних активів і зобов'язань, у зв'язку з якими ці ризики виникають. Формування нестабільних умов діяльності для суб'єктів господарювання створює умови для застосування методів управління ризиками. Ефективним та перспективним методом є хеджування, що здійснюється за допомогою біржових та позабіржових фінансових інструментів. На початку 2015 р. відбувся запуск валютних ф'ючерсів на Українській біржі та на фондовій біржі "Перспектива". Таким чином, в Україні розпочався новий етап розвитку строкового ринку, що позитивно впливає на застосування хеджування для управління валютними ризиками підприємств.

Вищевикладене зумовило необхідність розробки нового підходу до обліково-аналітичного забезпечення операцій хеджування відповідно до сучасних умов функціонування вітчизняного фінансового ринку з метою формування оперативної та достовірної інформаційної бази для прийняття релевантних рішень в сфері управління валютними ризиками суб'єкта господарювання.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних питань застосування хеджування валютних ризиків здійснили такі вітчизняні вчені та науковці економісти, як: Г.І. Андрєєва, А.В. Безп'ятов, О.І. Береславська, О.В. Боришкевич, Н.О. Ботвіна, І.М. Бурденко, М.І. Дибя, Л.М. Кіндрацька, І.В. Краснова, Н.В. Предмирська, Л.О. Примостка, О.М. Сохацька. Питанням організації та методики обліково-аналітичного забезпечення операцій хеджування присвячено фундаментальні дослідження вітчизняних учених і науковців: К.В. Бойко, Н.К. Василенко, С.Ф. Голова, І.К. Дрозд, В.С. Здреника, Я.Ю. Крамаренко, Ю.А. Кузьмінського, О.В. Олійник, Г.О. Супрович, А.О. Шуліка, та зарубіжних: М.Ю. Анікєєва,

¹ Архів курсов НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua>.

² Зовнішньоторговельний баланс України [Електронний ресурс] // Експрес-випуск Державної служби статистики України. – 15.05.2015 р. – № 215/0/08.2вн-15. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

С.В. Банка, Д. Гарстецкого (D. Garsteckiego), О.О. Єфімова, О.В. Іоди, Ю.В. Іоди, Ю.В. Клімової, Є.А. Конькової, М.В. Красовського, Л.Л. Мешкової, Є.А. Татарко, В.А. Точилової, В.Ф. Палія, В.С. Плотнікова, О.В. Плотнікової, О.С. Шапкина.

Отримані вченими теоретичні та практичні наукові результати мають важливе значення для розвитку бухгалтерського обліку та економічного аналізу хеджування. Проте сучасний економічний стан вимагає перегляду та дослідження окремих проблемних аспектів. Зокрема, на теоретичному рівні потребують вирішення питання в частині: уточнення сутності поняття “хеджування”, побудови класифікації хеджування для потреб бухгалтерського обліку та аналізу. Невирішеними проблемами організаційно-методичного характеру є: організація роботи облікового персоналу, методика бухгалтерського обліку операцій з інструментами та об'єктами хеджування; організаційно-методичні положення аналізу операцій хеджування з метою реалізації ефективної політики управління валютними ризиками.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету за темами: № 351 “Формування фінансової інформації в умовах гармонізації бухгалтерського обліку: теорія і методика” (номер державної реєстрації 0112U006048). У межах наукової теми автором запропоновано напрями удосконалення організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку операцій хеджування валютних ризиків, що є основою реалізації функцій управління валютними ризиками діяльності підприємства; № 364 “Удосконалення системи бухгалтерського обліку діяльності небанківських фінансових установ (лізингові компанії, фінансові компанії, ломбарди, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки)” (номер державної реєстрації 0112U007585). У межах наукової теми автором запропоновано методику аналізу операцій хеджування валютних ризиків.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій з удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку та аналізу операцій хеджування валютних ризиків. Реалізація мети вимагає постановки і вирішення таких завдань:

– визначити особливості операцій хеджування, що впливають на їх облікове відображення, на підставі порівняння тенденцій розвитку міжнародного та вітчизняного строкових ринків;

– охарактеризувати сутність поняття “хеджування” в частині його ідентифікації як об'єкта бухгалтерського обліку та аналізу з метою достовірного і повного облікового відображення господарських операцій у відповідності до вимог законодавства;

– сформулювати класифікацію операцій хеджування, що забезпечить продукування релевантної інформації про операції хеджування в бухгалтерському обліку та аналізі;

– оцінити процес формування та функціонування системи управління валютними ризиками з метою удосконалення організації бухгалтерського обліку процесу хеджування валютних ризиків;

– проаналізувати порядок документування операцій хеджування з метою

удосконалення процесу документообігу хеджування валютних ризиків;

– удосконалити методичне забезпечення бухгалтерського обліку процесу хеджування валютних ризиків в частині виділених проблемних питань щодо оцінки і відображення на рахунках операцій з інструментами та об'єктами хеджування валютних ризиків з метою забезпечення достовірності, зрозумілості, зіставності та суттєвості показників фінансової звітності підприємства;

– обґрунтувати підходи до формування показників звітності як основного інформаційного джерела аналізу операцій хеджування валютних ризиків;

– розробити методику аналізу операцій хеджування валютних ризиків з метою підвищення об'єктивності оцінки фінансової діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є операції хеджування валютних ризиків в системі бухгалтерського обліку та аналізу підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційних і методичних положень бухгалтерського обліку та аналізу операцій хеджування валютних ризиків.

Методи дослідження. В ході дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Метод спостереження, порівняльний аналіз, історичний та логіко-гносеологічний методи застосовувалися для дослідження особливостей формування та розвитку операцій хеджування на вітчизняному фінансовому ринку і удосконалення підходу до трактування поняття “хеджування”. Використання системного аналізу, індуктивного методу та аналогії дозволило удосконалити класифікацію хеджування для цілей ведення бухгалтерського обліку та здійснення аналізу. За допомогою методів аналізу і синтезу, індукції та дедукції, моделювання обґрунтовано порядок організації роботи облікового персоналу в системі управління валютними ризиками. Для розвитку методичних положень бухгалтерського обліку операцій з об'єктами та інструментами хеджування валютних ризиків застосовано системний підхід, методи групування, аналізу, синтезу та наукової абстракції. На підставі методів індукції та дедукції, аналізу і синтезу, групування, статистичного спостереження, динамічного, порівняльного та структурного аналізу розроблено організаційно-методичні положення аналізу операцій хеджування валютних ризиків.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань економічної теорії, фінансів, бухгалтерського обліку, аналізу; матеріали науково-практичних конференцій; нормативно-правові документи з питань організації та здійснення хеджування, організації та ведення бухгалтерського обліку; офіційні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, фондових бірж; матеріали бази даних Social Science Research Network (SSRN), бази світової електронної бібліотеки книг Google Book Search; інформаційні ресурси наукової електронної бібліотеки eLIBRARY.RU; дані фінансової звітності підприємств; дані мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій з удосконалення організації і методики бухгалтерського обліку та аналізу операцій хеджування валютних ризиків. Найбільш вагомими результатами, які характеризують наукову новизну та особистий внесок автора, є:

удосконалено:

– класифікацію хеджування для цілей бухгалтерського обліку та аналізу в

частині виокремлення видів за відповідними ознаками (залежно від: мети та завдань процесу хеджування; виду та обсягу ризику; виду інструмента хеджування; виду об'єкта хеджування) і способів (хеджування справедливої вартості, грошових потоків; хеджування купівлею та хеджування продажем фінансових інструментів; хеджування повним та неповним способом) з врахуванням різноманітності інструментів та об'єктів хеджування, що характеризується багатофункціональністю, визначає напрями побудови аналітичних рахунків бухгалтерського обліку та підвищує аналітичність і достовірність результатів аналізу;

– організацію бухгалтерського обліку процесу хеджування валютних ризиків в частині розробки матриці внутрішніх комунікаційних зв'язків в розрізі діапазонів відповідальності працівників (менеджерів та бухгалтера), що забезпечує дієвість функціонування в системі управління ризиками підсистеми бухгалтерського обліку;

– документальне забезпечення процесу хеджування валютних ризиків через розробку первинних документів, які складаються на різних етапах процесу хеджування, та їх моделі документообігу, що відповідає ідентифікованим характеристикам складання і ведення підтверджуючих документів про здійснення операцій хеджування і забезпечує системність та уникнення фрагментарності облікового процесу;

– методичний підхід до облікового забезпечення процесу хеджування за допомогою формування моделі бухгалтерського обліку операцій хеджування валютних ризиків в частині оцінки (первісна вартість інструментів хеджування формується з вартості контракту та витрат на операцію) і відображення на рахунках бухгалтерського обліку об'єктів (виокремлення субрахунку для переоцінки) та інструментів хеджування (в складі похідних фінансових активів – дебіторська заборгованість, і зобов'язань – кредиторська заборгованість), і операцій з об'єктами та інструментами хеджування (рахунки для обліку нереалізованих доходів та витрат за операціями хеджування), що вирішує проблему виникнення оціночних різниць під час здійснення операцій хеджування і питання відсутності системи балансових рахунків обліку операцій хеджування валютних ризиків;

– методичне забезпечення аналізу операцій хеджування в частині ідентифікації об'єкта, мети, системи показників та етапів аналізу процесу хеджування валютних ризиків і запропонованого методу оцінки ефективності хеджування через застосування показника вартості хеджування, що забезпечує формування достовірної обліково-аналітичної підсистеми управління підприємства.

дістало подальший розвиток:

– ідентифікація особливостей формування інформаційного забезпечення операцій хеджування в системі бухгалтерського обліку (спекулятивні тенденції фінансового ринку, неінформативність бухгалтерської звітності, високий рівень волатильності валютних курсів, необґрунтовані запозичення положень міжнародних нормативних документів у вітчизняному законодавстві) під впливом застосування хеджування як методу управління валютними ризиками, що дозволило виділити напрями удосконалення вітчизняного законодавства в сфері документального забезпечення, переоцінки та відображення на балансових рахунках операцій з

інструментами та об'єктами хеджування;

– підхід до трактування поняття “хеджування” як об'єкта бухгалтерського обліку в частині обґрунтування переліку операцій, які формують процес хеджування (оформлення відносин хеджування; операції з об'єктами хеджування; операції з інструментами хеджування; визначення ефективності хеджування) з метою дотримання принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності;

– використання системи показників фінансової (інструменти хеджування – похідні фінансові активи, похідні фінансові зобов'язання; нереалізовані фінансові доходи та витрати від операцій хеджування; нереалізовані прибутки (збитки)) та внутрішньої (Звіт про види валютних ризиків, Звіт про ефективність хеджування) звітності, які характеризують фінансовий стан і фінансові результати підприємства в умовах застосування хеджування для управління валютними ризиками, що передбачає створення достовірного інформаційного забезпечення для аналізу задля отримання релевантної інформації для управління підприємством.

Практичне значення одержаних результатів. Результати наукового дослідження, що полягають в удосконаленні організації і методики бухгалтерського обліку та аналізу операцій хеджування валютних ризиків, забезпечують прийняття обґрунтованих управлінських рішень в сфері застосування методів управління валютними ризиками та використовуються при розробці й удосконаленні нормативних документів. Основні теоретичні, організаційні та методичні положення дисертації доведено до рівня практичного застосування державними органами влади та суб'єктами господарювання у вигляді:

– пропозицій щодо удосконалення методичного забезпечення системи контролю операцій з інструментами та об'єктами хеджування ризиків та методики аналізу операцій з інструментами хеджування (Головне управління Державної фіскальної служби у Житомирській області, довідка № 467/6/06-30-06-37 від 15.06.2015 р.);

– рекомендацій з удосконалення відображення в бухгалтерському обліку операцій хеджування (підходи до класифікації ризиків, розробки робочого плану рахунків та відображення у фінансовій і внутрішній звітності) (ТОВ “Лабрадорит”, довідка № 370 від 31.10.2014 р.);

– рекомендацій з організації бухгалтерського обліку процесу хеджування в частині запропонованої матриці внутрішніх комунікаційних зв'язків між працівниками підприємства (бухгалтером та менеджерами) (ТОВ “Пеллет-Енерго Ємільчине”, довідка № 493/1 від 25.11.2014 р.).

– пропозицій щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення операцій хеджування (алгоритм вибору способу хеджування, форми первинних документів та модель документообігу, форми внутрішньої звітності, метод оцінки ефективності хеджування) (ТОВ “HLB Ukraine”, довідка № 737-12/14-1 від 16.12.2014 р.);

– методичного підходу до облікового забезпечення процесу хеджування в частині запропонованої моделі бухгалтерського обліку процесу хеджування ризиків (ПШ ТОВ “Даніко”, довідка № 140/1 від 15.06.2015 р.);

Пропозиції з удосконалення бухгалтерського обліку та аналізу операцій

хеджування використано в ході розробки навчальних робочих програм і методичних вказівок з навчальних дисциплін: “Фінансовий облік (поглиблене вивчення)”, “Бухгалтерський облік в управлінні підприємством”, “Аналіз господарської діяльності”, “Фінансовий аналіз” (Житомирський державний технологічний університет, довідка № 44-45/67 від 28.01.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, що містяться в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використані ідеї та пропозиції, які є результатом індивідуальної праці здобувача і полягають у дослідженні питань, пов’язаних з розвитком організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку та аналізу операцій хеджування валютних ризиків.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися та одержали позитивну оцінку на 11-ти міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [10-20].

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 22 наукових працях загальним обсягом 10,82 друк. арк., з яких особисто автору належить 8,39 друк. арк., у тому числі 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, 2 статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 6 статей у фахових виданнях України, з яких 1 в електронному фаховому виданні; 11 тез доповідей на конференціях; 2 інші публікації (розділи в колективних монографіях). Публікації повною мірою відображають основні результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст викладено на 200 сторінках друкованого тексту. Дисертація містить 46 таблиць на 33 сторінках (з яких 10 таблиць розміщені на 11 сторінках) та 40 рисунків на 24 сторінках (з яких 6 рисунків розміщені на 6 сторінках) і 15 додатків на 105 сторінках. Список використаних джерел нараховує 282 найменувань і розміщений на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, відображено зв’язок теми з науковими планами і програмами, сформульовано мету, завдання, об’єкт і предмет дослідження, надано характеристику методів дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, вказано характер апробації результатів дослідження.

У першому розділі **“Теоретико-правові основи відображення операцій хеджування в бухгалтерському обліку та аналізі”** розкрито особливості здійснення операцій хеджування, обґрунтовано доцільність трактування хеджування як процесу в бухгалтерському обліку та розглянуто класифікацію хеджування в розрізі його способів і видів.

Ретроспективне дослідження розвитку хеджування як методу управління ризиками діяльності суб’єкта господарювання дало змогу визначити особливості здійснення операцій хеджування на сучасному етапі розвитку економічних відносин. На підставі порівняння розвитку міжнародного та вітчизняного строкового ринку на рис. 1 наведено особливості облікового відображення операцій

з інструментами та об'єктами хеджування. В розрізі дотримання принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності при здійсненні операцій хеджування виокремлено напрями удосконалення положень нормативних документів через застосування окремих елементів методу бухгалтерського обліку. Результати дослідження визначають достовірність та повноту інформаційного облікового забезпечення процесу хеджування, що є основою прийняття рішень в сфері планування, прогнозування, контролю та аналізу діяльності підприємства.

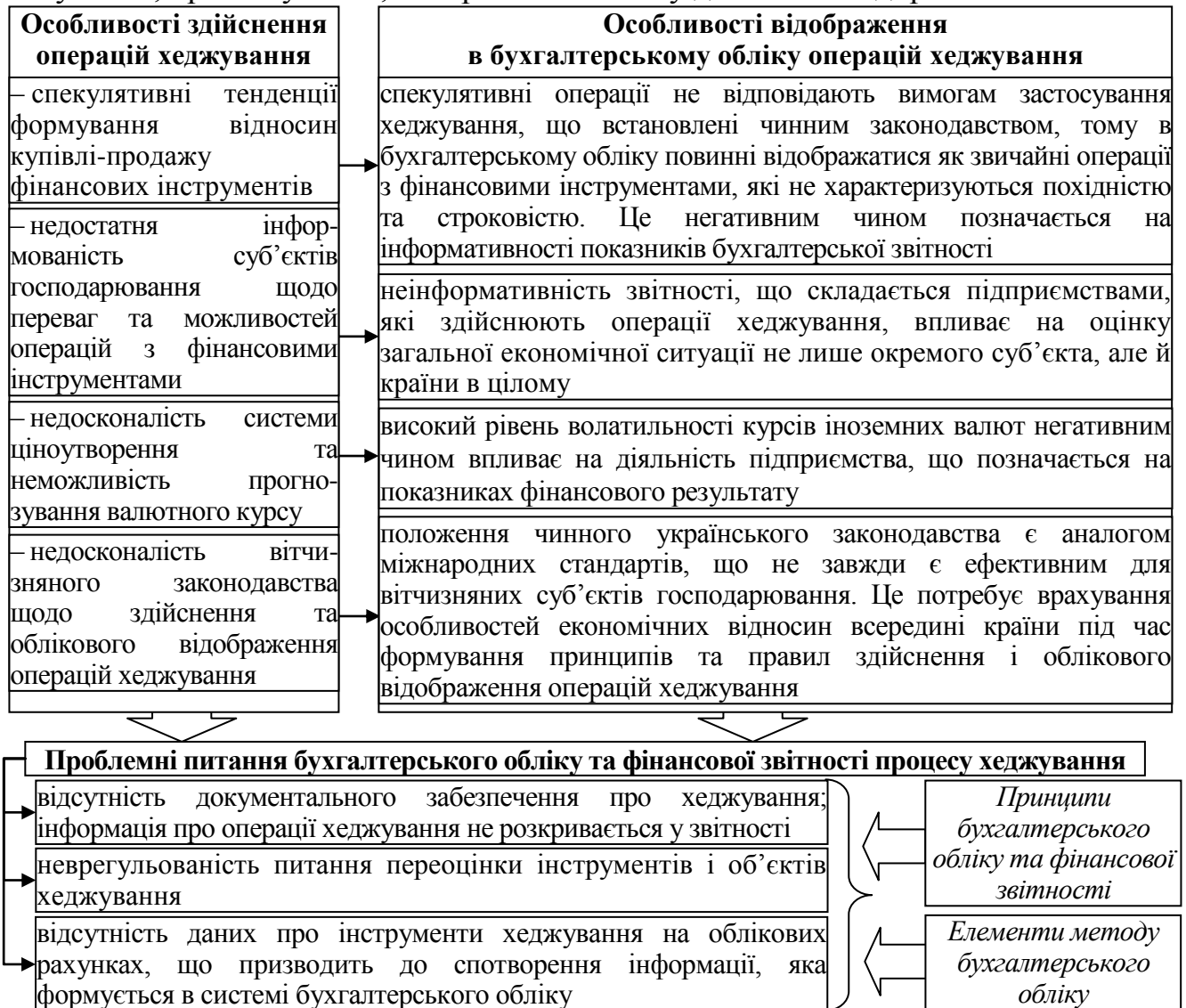

Рис. 1. Особливості облікового відображення операцій хеджування

Необхідність формування теоретичного підґрунтя удосконалення обліково-аналітичного забезпечення операцій хеджування валютних ризиків обґрунтовує доцільність трактування хеджування для цілей бухгалтерського обліку як окремого процесу в діяльності суб'єкта господарювання, що включає сукупність операцій (оформлення відносин хеджування; операції з об'єктами хеджування; операції з інструментами хеджування; визначення ефективності хеджування) та передбачає ймовірність виникнення валютного ризику, який пов'язаний зі здійсненням господарської діяльності. Сформовані пропозиції впливають на порядок формування інформаційного забезпечення запитів заінтересованих осіб про операції хеджування валютних ризиків в системі бухгалтерського обліку та аналізу.

Проблема невідповідності існуючого порядку накопичення інформації про операції хеджування в обліково-аналітичній підсистемі системи управління принципам їх бухгалтерського обліку спричинена різноманітністю підходів до виділення способів і видів хеджування та відсутністю законодавчого регулювання їх облікового відображення. Згруповані за класифікаційними ознаками види хеджування визначають напрями побудови синтетичних та аналітичних облікових рахунків (що реалізується в розрізі запропонованих напрямів побудови Карт аналітичного обліку процесу хеджування) і забезпечують інформативність показників аналізу щодо операцій хеджування валютних ризиків. Запропонований авторський підхід до класифікації хеджування полягає у виокремленні видів відповідно до наступних ознак залежно від: 1) мети та завдань процесу хеджування (звичайне, випереджувальне, відновлювальне, перехресне, селективне, рехеджування, статичне, динамічне); 2) виду (хеджування товарних, валютних, відсоткових, портфельних ризиків) та обсягу ризику (мікро- та макрохеджування); 3) виду інструмента хеджування (хеджування похідними та непохідними фінансовими інструментами); 4) виду об'єкта хеджування (хеджування необоротних та оборотних активів, довгострокових та поточних зобов'язань, запланованих операцій з високою ймовірністю здійснення). Вибір способу хеджування (хеджування справедливої вартості, грошових потоків (в т.ч. хеджування фінансових інвестицій); хеджування купівлею та хеджування продажем фінансових інструментів; хеджування повним та неповним (частковим) способом) впливає на методичне облікове забезпечення операцій хеджування валютних ризиків.

У другому розділі **“Організація і методика бухгалтерського обліку процесу хеджування валютних ризиків в системі управління підприємством”** розкрито питання організації роботи облікового персоналу відповідно до цілей управління валютними ризиками, обґрунтовано порядок документування операцій хеджування валютних ризиків як основи задоволення інформаційних запитів заінтересованих користувачів та удосконалено методичний підхід до облікового забезпечення операцій з об'єктами та інструментами хеджування валютних ризиків.

Система управління ризиками впливає на функціонування обліково-аналітичної підсистеми процесу хеджування. Метою управління валютними ризиками суб'єкта господарювання є забезпечення реалізації стратегічних та тактичних цілей підприємства через збереження активів, адаптацію діяльності до змін внутрішнього і зовнішнього середовища, попередження, уникнення чи мінімізацію валютних ризиків при дотриманні балансу інтересів всіх сторін. Існуючий підхід до організації роботи облікового персоналу вимагає удосконалення через врахування визначеного впливу системи управління валютними ризиками в розрізі рівнів взаємодії системи управління валютними ризиками і підсистеми бухгалтерського обліку хеджування. Розроблена матриця внутрішніх комунікаційних зв'язків системи управління валютними ризиками і підсистеми бухгалтерського обліку хеджування в розрізі охарактеризованих діапазонів відповідальності працівників (бухгалтера та менеджерів у фінансовій діяльності, що займаються відповідно обліком та організацією і здійсненням операцій хеджування) має важливе практичне значення для суб'єкта господарювання, що реалізується у вигляді доповнення до положень посадових інструкцій відповідних працівників.

Примітки: * – суми переоцінки інструментів хеджування грошових потоків відображаються у складі власного капіталу за умови здійснення ефективного хеджування. **Умовні позначення:** [] – розпозиції щодо удосконалення облікового відображення процесу хеджування.

Рис. 2. Модель бухгалтерського обліку операцій хеджування валютних ризиків

Формування достовірного облікового забезпечення процесу хеджування ґрунтується на ідентифікації комунікаційних зв'язків між працівниками управління. Однією з форм передачі інформації (комунікаційним каналом) є документи. Розроблені форми первинних документів (Довідка про підготовку до здійснення процесу хеджування, Акт переоцінки інструмента та об'єкта хеджування, Довідка про визнання результатів хеджування) підтверджують здійснення процесу хеджування відповідно до послідовності здійснюваних операцій та відповідають сформованим характеристикам складання і ведення документів в системі бухгалтерського обліку процесу хеджування: інформативність, превалювання економічної сутності над юридичною формою документа, похідність і терміновість операції, мультивалютність та аналітичність. Запропонована модель документообігу обґрунтовує порядок складання розроблених форм первинних документів в частині відповідальних осіб і фактів господарського життя, на підставі яких вони складаються. Удосконалений процес документування операцій хеджування валютних ризиків забезпечує достовірність, повноту та своєчасність інформації, яка необхідна для здійснення записів на рахунках бухгалтерського обліку.

З метою вирішення проблемних питань бухгалтерського обліку в частині виникнення оціночних різниць операцій з об'єктами та інструментами хеджування і відсутності системи балансових рахунків обліку операцій хеджування розроблено модель облікового відображення процесу хеджування валютних ризиків (рис. 2).

Інструменти хеджування доцільно визнавати в бухгалтерському обліку відповідно до їх видів та термінів використання за вартістю контракту, включаючи витрати на операцію та суми переоцінки. Запропонований склад облікових рахунків включає відповідні субрахунки для бухгалтерського обліку (наведені на рис. 2): вартості інструментів хеджування (контрактної), витрат на операції з інструментами хеджування та вартості переоцінки інструментів хеджування (варіаційна маржа). Переоцінка інструментів хеджування здійснюється за вибором одного з двох способів відображення результатів зміни вартості фінансових інструментів: в складі нереалізованих фінансових доходів і витрат або в складі нереалізованих доходів і витрат майбутніх періодів.

Задля уникнення різниць в підходах до оцінки об'єктів та інструментів хеджування в бухгалтерському обліку доцільно передбачити окремий рахунок "Переоцінка об'єктів хеджування", що відкривається в розрізі основного облікового рахунку об'єктів хеджування.

Розроблений методичний підхід забезпечує формування достовірної інформації та передбачає дотримання принципу обачності. Застосування пропозицій в практичній діяльності сприяє створенню умов для реалізації основних цілей підприємства – отримання максимального прибутку та ефективного використання ресурсів.

У третьому розділі "**Аналітичне забезпечення процесу хеджування валютних ризиків**" розкрито питання формування інформації у фінансовій та внутрішній (управлінській) звітності, що є основним інформаційним забезпеченням аналізу операцій хеджування, та обґрунтовано підхід до методичного забезпечення аналізу операцій хеджування валютних ризиків.

В ході дослідження запропоновано напрями удосконалення фінансової звітності в частині відображення інформації про операції хеджування. Зокрема,

ідентифіковано характерні ознаки формування показників фінансової звітності (аналітичність, оцінка), розрізи класифікації (синтетичний та аналітичний), порядок оцінки показників фінансової звітності (первісна оцінка та оцінка на дату балансу), які характеризують процес хеджування валютних ризиків суб'єкта господарювання. Практичне застосування наведених пропозицій для цілей аналізу діяльності суб'єкта господарювання полягає в удосконаленні форм фінансової (рис. 3) та розробці форм внутрішньої звітності (Звіт про види валютних ризиків, Звіт про ефективність хеджування).

Примітка: *текст* – запропоновані показники фінансової звітності

Рис. 3. Показники фінансової звітності в частині відображення інформації про операції хеджування

Показники аналізу, що формуються на основі інформації бухгалтерського обліку, є одним з джерел для прийняття релевантних управлінських рішень. Ідентифікація запитів заінтересованих користувачів дала змогу розробити методичне забезпечення аналізу процесу хеджування валютних ризиків. Обґрунтування об'єкта, мети, методів і прийомів та системи показників аналізу операцій хеджування є основою формування етапів, які охоплюють аналіз: структури і динаміки валютних ризиків, об'єктів та інструментів хеджування, фінансового результату від фінансової діяльності, а також передбачають здійснення аналізу фінансово-майнового стану підприємства під впливом застосування хеджування валютних ризиків та аналізу ефективності хеджування валютних ризиків.

В розрізі удосконалення оцінки ефективності хеджування запропоновано метод оцінки ефективності хеджування відповідно до загальноприйнятих підходів щодо трактування ефективності в економічному аналізі та з врахуванням вартості хеджування валютних ризиків (табл. 1).

Запропонований метод оцінки ефективності хеджування валютних ризиків

<i>Показники, що використовуються для розрахунку</i>
показники зміни справедливої вартості об'єктів та інструментів хеджування, вартість хеджування (витрати, понесені на організацію та здійснення процесу хеджування)
<i>Порядок розрахунку</i>
$EX = \left(\frac{\Delta CB_{OX}}{\Delta CB_{IX}} \times VX - VX \right) \times 100\%$
<i>Критерії визначення ефективного хеджування*</i>
хеджування ефективне , якщо значення ефективності хеджування відповідає наступному рівнянню: $VX \geq EX \geq (VX)$; хеджування неефективне , якщо значення ефективності хеджування відповідає наступному рівнянню: $(VX) \geq EX \geq VX$
<i>Переваги застосування методу оцінки ефективності хеджування</i>
1) дотримання загальноприйнятого підходу до сутності ефективності; 2) врахування вартості хеджування, тобто витрат, понесених на організацію та здійснення операцій; 3) отримання достовірної інформації про ефективність хеджування, що забезпечує формування необхідних даних для відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності процесу хеджування
<i>Недоліки застосування методу оцінки ефективності хеджування</i>
можливість суб'єктивного впливу на значення показника вартості хеджування, що вимагає необхідності встановлення чіткого переліку складу витрат, що формують вартість хеджування

***Примітка:** EX – ефективність хеджування, CB_{OX} – справедлива вартість об'єкта хеджування; CB_{IX} – справедлива вартість інструмента хеджування, VX – вартість хеджування; (VX) – від'ємне значення вартості хеджування.

Наведений метод розрахунку ефективності хеджування враховує показник зміни справедливої вартості об'єктів та інструментів хеджування (ефект (результат) процесу хеджування), а також вартість хеджування (витрати, понесені на організацію та здійснення процесу). Таким чином, розроблений методичний підхід до аналізу процесу хеджування валютних ризиків дозволяє оцінити не лише ефективність застосування методу управління валютними ризиками, а й сформулювати достовірне інформаційне забезпечення для прийняття рішень в сфері планування, прогнозування, контролю і аналізу діяльності підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення обліково-аналітичного забезпечення операцій хеджування валютних ризиків. Основні висновки, що підтверджують результати проведеного дослідження, полягають у такому:

1. Нерозвиненість фінансового ринку в Україні, високий рівень валютного ризику та негативні тенденції розвитку ринку товарів і послуг та фінансового ринку сприяють необхідності застосування ефективних методів управління ризиками діяльності суб'єкта господарювання. Обґрунтовано характеристики здійснення операцій хеджування (спекулятивні тенденції фінансового ринку, неінформативність бухгалтерської звітності, високий рівень волатильності валютних курсів, необґрунтовані запозичення положень міжнародних нормативних документів у вітчизняному законодавстві), що дало змогу ідентифікувати особливості відображення в бухгалтерському обліку операцій з інструментами та об'єктами хеджування та напрями удосконалення положень нормативних документів через застосування окремих елементів методу бухгалтерського обліку.

Авторські пропозиції створюють умови для покращення процесу отримання інформації для планування, обліку, аналізу, контролю діяльності підприємства через удосконалення нормативно-правового регулювання облікового відображення операцій хеджування в розрізі виділених проблемних питань в сфері документального забезпечення, переоцінки та відображення на балансових рахунках операцій з інструментами та об'єктами хеджування з урахуванням дотримання принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

2. Недосконалість нормативно-правового регулювання обліково-аналітичного забезпечення операцій хеджування впливає на рівень зацікавленості суб'єктів господарювання у застосуванні даного методу управління ризиками на практиці. Теоретичним базисом вирішення даного питання стало дослідження підходів до трактування сутності поняття "хеджування". В сфері бухгалтерського обліку обґрунтовано доцільність трактування хеджування як окремого процесу в діяльності суб'єкта господарювання, що включає сукупність операцій (оформлення відносин хеджування; операції з об'єктами хеджування; операції з інструментами хеджування; визначення ефективності хеджування) та передбачає ймовірність виникнення валютного ризику, який пов'язаний зі здійсненням господарської діяльності. Визначено вплив складових процесу хеджування на облікове відображення операцій за ідентифікованими об'єктами бухгалтерського обліку процесу хеджування (об'єкти та інструменти хеджування).

3. Існування різноманітних видів та способів хеджування не реалізується в практичній діяльності суб'єктів господарювання, однією з причин чого є відсутність належного законодавчого регулювання облікового відображення процесу хеджування. В розрізі вирішення даної проблеми запропоновано авторський підхід до класифікації хеджування, що ґрунтується на виокремленні класифікаційних ознак (залежно від: мети та завдань процесу хеджування; виду та обсягу ризику; виду інструмента хеджування; виду об'єкта хеджування), які охоплюють відповідні види. Також ідентифіковано способи хеджування: хеджування справедливої вартості, грошових потоків; хеджування купівлею та хеджування продажем фінансових інструментів; хеджування повним та неповним способом, та обґрунтовано доцільність віднесення хеджування фінансових інвестицій до хеджування грошових потоків. Це підвищує ефективність використання методу управління ризиками діяльності на теоретичному рівні в частині формування підґрунтя для удосконалення нормативно-правових документів щодо обліково-аналітичного забезпечення операцій хеджування (зокрема, побудови системи аналітичних облікових рахунків, вибір методики бухгалтерського обліку хеджування, інформативність показників аналізу хеджування).

4. Організація процесу управління ризиками вимагає розробки підходу, який би відповідав сучасним умовам діяльності підприємства, що, в свою чергу, змінює порядок організації та функціонування обліково-аналітичної підсистеми процесу хеджування та потребує розробки підходу до удосконалення організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Тому в ході дослідження визначено мету управління валютними ризиками суб'єкта господарювання та охарактеризовано функції менеджерів, що відповідають за організацію та здійснення процесу хеджування (в розрізі існуючої професії – менеджер у фінансовій діяльності) і

діапазон відповідальності бухгалтера, який веде бухгалтерський облік операцій хеджування. Наведені пропозиції дозволили розробити матрицю внутрішніх комунікаційних зв'язків системи управління валютними ризиками і підсистеми бухгалтерського обліку хеджування в розрізі діапазонів відповідальності відповідних працівників, яка має важливе практичне значення для суб'єктів господарювання і забезпечує підвищення ефективності взаємодії системи управління валютними ризиками і підсистеми бухгалтерського обліку хеджування.

5. Недосконалість процесу документування, що полягає у відсутності типових форм первинних документів, спричиняє формування недостовірного облікового забезпечення процесу хеджування. Тому на підставі ідентифікації комунікаційних зв'язків між працівниками управління запропоновано форми первинних документів (Довідка про підготовку до здійснення процесу хеджування, Акт переоцінки інструмента та об'єкта хеджування, Довідка про визнання результатів хеджування), що підтверджують здійснення процесу хеджування, та обґрунтовано порядок їх формування в частині відповідальних осіб і фактів господарського життя, на підставі яких вони складаються, а також розроблено модель документообігу. Запропоновані первинні документи відповідають сформованим характеристикам складання і ведення документів в системі бухгалтерського обліку процесу хеджування. Наведені пропозиції є основою формування достовірного, повного та зрозумілого інформаційного забезпечення в бухгалтерському обліку процесу хеджування та забезпечують системність і комплексність процесу документування.

6. Економічна нестабільність та тенденція до зниження показників економічного зростання країни вимагають застосування суб'єктами господарювання методів управління ризиками. Основним джерелом задоволення інформаційних запитів заінтересованих груп користувачів є бухгалтерський облік. Для отримання комплексного та систематизованого результату в сфері бухгалтерського обліку процесу хеджування розроблено модель облікового відображення процесу хеджування ризиків в розрізі фактів господарського життя, оцінки та відображення на рахунках бухгалтерського обліку. В межах запропонованої моделі обґрунтовано доцільність первісної оцінки інструментів хеджування відповідно до їх видів за вартістю контракту, включаючи витрати на операцію та суми переоцінки. Відповідно розроблено склад облікових рахунків (185 “Довгострокові похідні фінансові активи”; 32 “Короткострокові похідні фінансові активи”; 56 “Довгострокові похідні фінансові зобов'язання”; 686 “Короткострокові похідні фінансові зобов'язання”), які забезпечують відображення похідних фінансових інструментів як об'єктів бухгалтерського обліку, призначених для хеджування довгострокових та короткострокових фінансових активів і зобов'язань. З метою вирішення проблеми виникнення оціночних різниць в бухгалтерському обліку об'єктів та інструментів хеджування виокремлено рахунок “Переоцінка об'єктів хеджування”, що відкривається в розрізі основного рахунку для бухгалтерського обліку об'єктів хеджування. Такий підхід забезпечує формування достовірної інформації та передбачає дотримання принципу обачності. Щодо переоцінки інструментів хеджування, то пропозиції полягають в визначенні двох способів відображення таких сум зміни вартості: в складі нереалізованих фінансових доходів і витрат або в

складі нереалізованих доходів і витрат майбутніх періодів. Таким чином, в бухгалтерському обліку створюється достовірна, повна, зрозуміла та своєчасна інформація про операції хеджування, яка відповідає якісним характеристикам складання фінансової звітності.

7. Відсутність на рівні законодавства уніфікованого підходу до облікового забезпечення операцій хеджування негативним чином позначається на інформації, що формується у бухгалтерській звітності суб'єкта господарювання. Розроблено напрями удосконалення фінансової звітності в частині відображення інформації про операції з інструментами та об'єктами хеджування. Зокрема, визначено характерні ознаки формування (аналітичність, оцінка), розрізи класифікації (синтетичний та аналітичний), порядок оцінки показників фінансової звітності про процес хеджування валютних ризиків (первісна оцінка та оцінка на дату балансу). На підставі цього удосконалено склад фінансової звітності (в частині доповнення та зміни значення існуючих показників: інструменти хеджування – похідні фінансові активи, похідні фінансові зобов'язання; фінансові доходи та витрати від операцій хеджування; нереалізовані прибутки (збитки)) та розроблено форми внутрішньої (управлінської) звітності (Звіт про види валютних ризиків, Звіт про ефективність хеджування). Запропоновані зміни та доповнення забезпечують формування достовірної інформаційної бази для проведення аналізу господарської діяльності.

8. Зацікавленість суб'єктів господарювання у розвитку фінансової діяльності в напрямі застосування хеджування підтверджує актуальність дослідження питання щодо методичного забезпечення аналізу процесу хеджування як основного інформатора задоволення запитів користувачів. Розроблено методичне забезпечення аналізу процесу хеджування валютних ризиків, що включає об'єкт, мету, методи і прийоми, систему показників та етапи аналізу (аналіз структури валютних ризиків та динаміки валютного курсу; аналіз структури та динаміки активів та зобов'язань в іноземній валюті – об'єктів хеджування; аналіз структури та динаміки інструментів хеджування валютних ризиків; аналіз структури та динаміки фінансового результату від фінансової діяльності; аналіз фінансово-майнового стану під впливом застосування хеджування валютних ризиків; аналіз ефективності хеджування валютних ризиків). Запропоновано метод оцінки ефективності хеджування відповідно до загальноприйнятих підходів щодо пояснення ефективності в економічному аналізі. Розроблений підхід полягає у врахуванні не лише показників зміни справедливої вартості об'єктів та інструментів хеджування, які формують ефект (результат) процесу хеджування, а також враховує вартість хеджування (витрати, понесені на організацію та здійснення процесу хеджування). Практичне значення наведених рекомендацій ґрунтується на можливості отримання достовірних даних про ефективність хеджування та формування деталізованої, аналітичної та релевантної інформації в системі управління валютними ризиками суб'єкта господарювання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Ксендзук В.В. Вплив застосування хеджування на показники фінансової

звітності: аналітичний аспект / В.В. Ксендзук // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ “Економічна думка”, 2015. – Том 19. – № 2. – С. 91-96 (включено до Index Copernicus, WorldCat, Google Scholar, Windows Live Academic, ResearchBible, Open Academic Journals Index, CiteFactor) (0,58 друк. арк.).

2. Ксендзук В.В. Оцінка ефективності хеджування: проблеми обліково-аналітичного забезпечення [Електронний ресурс] / В.В. Ксендзук, О.В. Олійник // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 1 (17). – С. 265-271. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n1.html> (включено до Україніка Наукова, РІНЦ, Google Scholar, EBSCO Publishing, Index Copernicus, Ulrich’s Periodicals Directory) (заг. обсяг 0,71 друк. арк., особисто автору належить 0,35 друк. арк.: здійснено порівняння існуючого та запропонованого методів оцінки ефективності хеджування).

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави:

3. Ксендзук В.В. Процесс хеджирования как объект бухгалтерского учета: проблемы и перспективы отражения / В.В. Ксендзук // Бухгалтерский учет и анализ. – Беларусь, 2014. – № 10. – С. 3-9 (0,63 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України:

4. Ксендзук В.В. Операції хеджування в бухгалтерському обліку: порівняльний та історичний аспект / В.В. Ксендзук // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: Міжнар. зб. наук. пр. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – № 3 (24). – С. 262-268 (0,56 друк. арк.).

5. Ксендзук В.В. Операції хеджування: історико-гносеологічний аналіз / В.В. Ксендзук // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – № 1 (63). – С. 108-113 (0,77 друк. арк.).

6. Ксендзук В.В. Інструменти хеджування цінкових ризиків: проблеми відображення в обліку та фінансовій звітності / В.В. Ксендзук // Обліково-фінансове забезпечення управління економічними процесами в умовах міжнародної інтеграції України: зб. наук. праць / ДонДУУ. – Донецьк: Видавництво “Ноулідж” (донецьке відділення), 2013. – Т. XIV. – (Економіка; вип. 272). – С. 166-172 (0,38 друк. арк.).

7. Ксендзук В.В. Об’єкти хеджування: проблеми регулювання бухгалтерського обліку та напрями їх вирішення / В.В. Ксендзук // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць / Економічні науки. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2014. – № 1 (21). – С. 100-107 (0,68 друк. арк.).

8. Ксендзук В.В. Первинні документи як основа формування інформаційного середовища процесу хеджування / В.В. Ксендзук // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: Міжнар. зб. наук. пр. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2014. – № 2 (29). – С. 54-69 (0,66 друк. арк.).

9. Ксендзук В.В. Організація роботи облікового персоналу: вплив системи управління цінковими ризиками діяльності / В.В. Ксендзук // Финансы, учет, банки: сборник научных трудов / Донецкий национальный университет. – Винница, 2014. – Выпуск № 1 (20). – С. 172-178 (0,58 друк. арк.).

Матеріали конференцій:

10. Ксендзук В.В. Зміна облікової політики підприємства: проблема врахування ризиків / В.В. Ксендзук // Проблеми бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в

Україні: збірник тез і матеріалів науково-практичної конференції, присвячених Дню бухгалтера (м. Житомир, 16 липня 2012 р.) / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – 136 с. – С. 62-63 (0,07 друк. арк.).

11. Ксендзук В.В. Ризики як пріоритетний об'єкт управління та облікового відображення / В.В. Ксендзук // Економічні теорії як основа розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і контролю: тези виступів XI Міжнародної наукової конференції (м. Житомир, 18-20 жовтня 2012 р.) / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – 380 с. – С. 226 (0,07 друк. арк.).

12. Ксендзук В.В. Зміна концепцій хеджування та їх вплив на бухгалтерський облік діяльності підприємств / В.В. Ксендзук // Зимові читання, присвячені видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку, аналізу і контролю: зб. тез Одинадцятої Всеукраїнської наукової Internet-конференції (м. Житомир, 22-23 лютого 2013 р.) / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – 206 с. – С. 61-63 (0,16 друк. арк.).

13. Ксендзук В.В. Операції хеджування: історичні передумови / В.В. Ксендзук // Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (м. Житомир, 15-17 травня 2013 р.) / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – Т. II. – 438 с. – С. 194-195 (0,20 друк. арк.).

14. Ksendzук V. Zagadnienia dotyczące regulacji prawnej rachunkowości operacji hedgingowych / V. Ksendzук // Бухгалтерський облік, економічний аналіз та контроль в умовах формування і розвитку сучасних концепцій управління: тези виступів XII Міжнар. наук. конф. (м. Житомир, 24-25 жовтня 2013 р.) / М-во освіти і науки України, Житом. держ. технолог. ун-т. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – 388 с. – С. 117-119 (0,12 друк. арк.).

15. Ксендзук В.В. Виды хеджирования в системе бухгалтерского учета / В.В. Ксендзук, О.В. Олейник // Современные проблемы методологии и организации бухгалтерского учета, экономического анализа и аудита в условиях перехода на МСФО и МСА: сборник научных статей V Междунар. научно-практической конф. студ., молодых ученых и преподавателей (г. Ставрополь, 19 декабря 2013 г.) / Министерство образования и науки Российской Федерации, ФГАОУ ВПО “Северо-кавказский федеральный университет”. – Ставрополь: СКФУ, 2013. – 608 с. – С. 289-293 (заг. обсяг 0,26 друк. арк., особисто автору належить 0,13 друк. арк.: розкрито підхід до класифікації хеджування).

16. Ксендзук В.В. Переваги створення системи управління цінovими ризиками для бухгалтерського обліку / В.В. Ксендзук // Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю суб'єктів господарювання: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Макіївка, 21-22 лютого 2014 р.) / ПВНЗ “Макіївський економіко-гуманітарний інститут” / Ред. кол. Веретенников В.І. та ін. – Макіївка: МЕРІ, 2014. – 228 с. – С. 91-93 (0,12 друк. арк.).

17. Ксендзук В.В. Документооборот процесу хеджування як підстава формування комунікаційних потоків підприємства / В.В. Ксендзук // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Черкаси, 10-11 квітня 2014 р.) / відп. ред. В.М. Яненко; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технолог. ун-т. –

Черкаси: ЧДТУ, 2014. – 191 с. – С. 27-29 (0,09 друк. арк.).

18. Ксендзук В.В. Облікова політика як основа формування достовірної, релевантної інформації про операції хеджування / В.В. Ксендзук // Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в умовах інтеграційних процесів: матеріали ІХ всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / відповід. за вип.: проф. Куцик П.О.; М-во освіти і науки України, Львівська комерційна академія / (м. Львів, 25-26 квітня 2014 р.). – Львів: Видавництво ЛКА, 2014. – 238 с. – С. 54-55 (0,08 друк. арк.).

19. Ксендзук В.В. Проблемні питання бухгалтерського обліку операцій хеджування валютних ризиків / В.В. Ксендзук // Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 10 жовтня 2014 р.) / відп. ред. І.Б. Садовська; М-во освіти і науки України, Луцький держ. технічний ун-т. – Ч. 1. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2014. – 188 с. – С. 84-86 (0,12 друк. арк.).

20. Ксендзук В.В. Методи оцінки ефективності хеджування грошових потоків / В.В. Ксендзук // Naukowa przestrzeń Europy – 2015: materiały XI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (m. Przemyśl, 07-15 kwietnia 2015). – Volume 4. Ekonomiczne nauki. – Przemyśl: Nauka i studia, 2015. – 64 s. – S. 3-5 (0,11 друк. арк.).

Інші публікації:

21. Ксендзук В.В. Процес хеджування: теоретико-правові основи бухгалтерського обліку [монографія] / В.В. Ксендзук, О.В. Олійник // Бухгалтерські наукові дослідження в ЖДТУ. – Том 1 / заг. ред. [із передм.] С.Ф. Легенчука. – Житомир: ЖДТУ, 2014. – 340 с. – С. 130-170 (заг. обсяг 2,15 друк. арк., особисто автору належить 1,07 друк. арк.: здійснено порівняння тенденцій розвитку міжнародного та вітчизняного строкового ринку; обґрунтовано підхід до класифікації хеджування; здійснено порівняльний аналіз нормативного регулювання міжнародної і національної систем бухгалтерського обліку операцій хеджування).

22. Ксендзук В.В. Хеджування валютних ризиків: облікове забезпечення в системі управління підприємством [монографія] / В.В. Ксендзук, О.В. Олійник // Бухгалтерські наукові дослідження в ЖДТУ. – Т. 2: Моделювання системи інформаційного забезпечення управління в умовах невизначеності економіки / за заг. ред. [із передм.] С.Ф. Легенчука. – Житомир: ЖДТУ, 2015. – 430 с. – С. 313-346 (заг. обсяг 1,72 друк. арк., особисто автору належить 0,86 друк. арк.: визначено проблеми бухгалтерського обліку хеджування валютних ризиків; розроблено первинні документи, що підтверджують здійснення хеджування; обґрунтовано підхід до облікового відображення операцій хеджування валютних ризиків).

АНОТАЦІЯ

Ксендзук В.В. Бухгалтерський облік та аналіз операцій хеджування валютних ризиків. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2015.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретичних положень і розробці методичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку та аналізу операцій

хеджування валютних ризиків.

Ідентифіковано особливості облікового відображення операцій хеджування. Запропоновано в бухгалтерському обліку розглядати хеджування як процес, що складається з сукупності господарських операцій. Згруповано види хеджування за ознаками та виокремлено способи хеджування. Обґрунтовано комплексний методичний підхід до бухгалтерського обліку операцій хеджування валютних ризиків в розрізі документального забезпечення, оцінки та відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Розвинуто теоретико-прикладні положення формування інформації про операції хеджування валютних ризиків через фінансову і внутрішню (управлінську) звітність. Розроблено методичні положення аналізу операцій хеджування в частині запропонованого методу оцінки ефективності хеджування валютних ризиків.

Ключові слова: бухгалтерський облік, аналіз, хеджування, фінансові інструменти, валютні ризики.

АННОТАЦИЯ

Ксендзук В.В. Бухгалтерский учет и анализ операций хеджирования валютных рисков. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский государственный технологический университет Министерства образования и науки Украины, Житомир, 2015.

Диссертация посвящена обоснованию теоретических положений и разработке рекомендаций по совершенствованию бухгалтерского учета и анализа операций хеджирования валютных рисков, что способствует усовершенствованию процесса управления валютными рисками деятельности предприятий.

Объектом исследования являются операции хеджирования валютных рисков в системе бухгалтерского учета и анализа предприятия.

Предметом исследования является совокупность теоретических, организационных и методических положений бухгалтерского учета и анализа операций хеджирования валютных рисков.

Для обеспечения функционирования и развития субъектов хозяйствования в условиях валютных рисков усовершенствованно теоретические основы осуществления хеджирования, влияющие на формирование системы бухгалтерского учета и анализа. С целью совершенствования бухгалтерского учета идентифицированы особенности формирования операций хеджирования в современной экономической системе страны и в разрезе исторического развития финансового рынка, что позволило выделить характерные признаки учетного отражения операций хеджирования и направления усовершенствования отечественного законодательства в данной сфере.

С целью согласования понятийного аппарата предложено рассматривать хеджирование как отдельный процесс в деятельности предприятия, включающий совокупность операций (оформление отношений хеджирования, операции с объектами хеджирования, операции с инструментами хеджирования, определение эффективности хеджирования) и предусматривающий вероятность возникновения валютного риска, связанного с осуществлением хозяйственной

деятельности. С целью формирования учетного обеспечения выделены объекты бухгалтерского учета: объекты хеджирования и инструменты хеджирования.

В разрезе вопросов классификации хеджирования разработан подход к выделению видов (по признакам: в зависимости от целей и задач процесса хеджирования; в зависимости от вида и объема риска; в зависимости от вида инструмента хеджирования; в зависимости от вида объекта хеджирования) и способов хеджирования (хеджирование справедливой стоимости, денежных потоков; хеджирование покупкой и хеджирование продажей финансовых инструментов; хеджирование полным и неполным способом), что является основой для совершенствования учетно-аналитического обеспечения хеджирования через формирование направлений аналитических счетов бухгалтерского учета.

Влияние системы управления валютными рисками хозяйственной деятельности на организацию бухгалтерского учета требует создания новых условий работы учетного персонала. Установлен диапазон ответственности бухгалтера по учету операций хеджирования и предложено в дополнение к квалификационным требованиям в разрезе профессии менеджер (управляющий) в финансовой деятельности. Разработана матрица внутренних коммуникационных связей системы управления валютными рисками и подсистемы бухгалтерского учета хеджирования в разрезе диапазонов ответственности работников.

На основании обоснования коммуникационных связей между работниками управления приведены формы первичных документов и идентифицирован порядок их формирования в части ответственных лиц и фактов хозяйственной жизни. Также предложена модель документооборота (включая новые первичные документы), что является основой формирования достоверного и полного информационного обеспечения для учетного отражения операций хеджирования.

Обоснована необходимость первоначальной оценки инструментов хеджирования в соответствии с их видами, включая расходы на операцию и стоимость переоценки. Приведен перечень счетов учетного отражения операций хеджирования, включающие счета для бухгалтерского учета инструментов хеджирования (долгосрочные и краткосрочные производные финансовые активы и обязательства), доходов и расходов будущих периодов (391 “Нереализованные расходы будущих периодов по операциям хеджирования”, 691 “Нереализованные доходы будущих периодов по операциям хеджирования”) и финансовых доходов и расходов (734.1 “Нереализованные финансовые доходы по операциям с инструментами хеджирования”, 734.2 “Нереализованные финансовые доходы по операциям с объектами хеджирования”, 953.1 “Нереализованные финансовые расходы по операциям с инструментами хеджирования”, 953.2 “Нереализованные финансовые расходы по операциям с объектами хеджирования”). Оценка и отражение на счетах бухгалтерского учета операций хеджирования формирует достоверное и релевантное информационное обеспечение, соответствующее информационным запросам внешних и внутренних пользователей.

Предложены организационные и методические положения анализа операций хеджирования в части формирования достоверного информационного обеспечения путем усовершенствования форм финансовой и внутренней (управленческой) отчетности, а также обоснования подхода к методическому обеспечению анализа процесса хеджирования валютных рисков, который включает объект, цель, методы и приемы, систему показателей и этапы анализа. Предложен подход к оценке эффективности хеджирования учитывает не только показатели изменения справедливой стоимости объектов и инструментов хеджирования, которые формируют эффект (результат) процесса хеджирования, а также позволяет учесть стоимости хеджирования (расходы, понесенные на организацию и осуществление процесса хеджирования).

Ключевые слова: бухгалтерский учет, анализ, хеджирование, финансовые инструменты, валютные риски.

ABSTRACT

Ksendzuk V.V. Accounting for and analysis of the hedging transactions of the currency risks. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences on specialty 08.00.09 – accounting, analysis and auditing (by the types of economic activity). – Zhytomyr State Technological University of Ministry of education and science of Ukraine, Zhytomyr, 2015.

Thesis is dedicated to the grounding of the theoretical statements and working out of recommendations on improving the accounting for and analysis of the hedging transactions of the currency risks.

The peculiarities of accounting reflection of the hedging transactions have been identified. It is suggested to consider hedging in accounting as process that consists of a set of business transactions. Types of hedging by the features have been grouped as well as ways of hedging have been singled out. Comprehensive methodical approach to accounting for the hedging transactions of the currency risks has been theoretically grounded in terms of documentary support, evaluation and reflection in accounting. Theoretical and practical statements of forming information on the hedging transactions of the currency risks through its financial and internal (management) reporting have been developed. The methodic issues of analysis of the hedging transactions of the currency risks in the part of suggested method of evaluating the effectiveness of hedging have been developed.

Key words: accounting, analysis, hedging, financial instruments, currency risks.

Підписано до друку 10.09.2015 р. Формат 60x90 1/16.

Папір друкарський. Друк офсетний.

Гарнітура Times new Roman. Ум. друк. арк. 0,9.

Наклад 100. Зам. № 646.

Віддруковано з готових оригіналів-макетів автора
у Житомирському державному технологічному університеті
вул. Черняхівського, 103, Житомир, 10005

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ЖТ № 08 від 26.03.2004 р.